

L'ÉCOLE
DES HAUTES
ÉTUDES EN
SCIENCES
SOCIALES

Uniwersytet Warszawski, Wydział Socjologii
L'École des hautes études en sciences sociales

Jonathan Scovil

Europejczycy w obliczu dżihadystycznego terroryzmu.
Analiza porównawcza między Francją a Polską

Pytania badawcze:

- 1) Jakie były główne schematy interpretacji problemu dżihadyzmu w europejskiej debacie publicznej i w myśli potocznej Europejczyków?
- 2) Z czego wynika tak duża rozbieżność interpretacji problemu dżihadyzmu?

Analiza porównawcza Francji i Polski

Tabela 1 – *Uwarunkowania postrzegania dżihadystycznego terroryzmu we Francji i w Polsce*

Francja	Polska
Wysokie zróżnicowanie kulturowo-etniczne	Niskie zróżnicowanie kulturowo-etniczne
Wysokie zróżnicowanie wyznaniowe	Niskie zróżnicowanie wyznaniowe
Liczna imigracja muzułmańska	Śladowa imigracja muzułmańska
Bogaty kraj Zachodu	Rozwijający się kraj półperyferyjny
Liczne dżihadystyczne zamachy	Ani jednego dżihadystycznego zamachu
Brak zbrojnych ataków ze strony świata muzułmańskiego od czasów wczesnego średniowiecza	Długa historia konfliktów ze światem islamu (najazdy tatarskie, wojny z Turcją, Polska „przedmurzem chrześcijaństwa”)
Historia kolonizacji krajów muzułmańskich	Brak historii kolonizacji
Krótkie doświadczenie okupacji	Wieloletnie doświadczenie okupacji

Wykorzystane materiały badawcze:

- 1) Treści medialne z francuskiej debaty publicznej
- 2) Wywiady z Francuzami (myśl potoczna)
- 3) Treści medialne z polskiej debaty publicznej
- 4) Wywiady z Polakami (myśl potoczna)

Badania treści medialnych – dobór próby

- Okres: dwa tygodnie po każdym z siedmiu największych zamachów dżihadystycznych w Europie z lat 2015-2017
- Pięć najbardziej poczytnych, ogólnokrajowych dzienników społeczno-politycznych we Francji (Le Monde, Le Figaro, Libération, L'Humanité, La Croix) i w Polsce (Gazeta Wyborcza, Rzeczpospolita, Gazeta Polska Codziennie, Nasz Dziennik, Fakt)
- + materiały z innych okresów i mediów – z prasy, ale i audycji telewizyjnych czy radiowych – do których odsyłały mnie zebrane źródła, lub w których pojawiały się znaczące głosy niewybrzmiewające dostatecznie w ogólnokrajowej prasie (we Francji głównie: Valeurs Actuelles, Causeur, Radio Courtoisie, Bondy Blog, Mediapart; w Polsce głównie: Newsweek Polska, Polityka, wSieci, Do Rzeczy)

Badania myśli potocznej – dobór próby

- Dobór celowy, oparty o kilka kryteriów:
  1. Uwzględnienie reprezentantów wszystkich głównych sił politycznych we Francji i w Polsce
  2. Uwzględnienie reprezentantów grup posiadających wyraziste stanowisko w sprawie dżihadystycznego terroryzmu, ale niekoniecznie reprezentowanych przez ugrupowania polityczne głównego nurtu (członkowie mniejszości muzułmańskiej we Francji i w Polsce, negujący autentyczność zamachów członkowie "Gilets jaunes", szczególnie niechętni muzułmanom polscy narodowcy)
  3. Względne zróżnicowanie socjo-demograficzne (płeć, wiek)

Pogłębione wywiady z 31 Francuzami i 29 Polakami, z wieloma z nich przeprowadziłem po kilka rozmów

Aparatura pojęciowa

- **Łańcuchy przyczynowo-skutkowe:** przyczyny zamachów → przyczyny powstania dżihadyzmu → „Pierwsza przyczyna”
- **„Pierwsza przyczyna”:** „pierwotne zło”, np. walka klas, spisek elit, agresywna natura islamu, degeneracja zachodniej cywilizacji
- **Ontologia:** istotne „byty” i przypisywane im charakterystyki; przykłady takich „bytów”: muzułmanie, islam, Zachód, postęp, zacofanie, dominujący, dominowani, lud, elity
- **Wizje przyszłości:** **negatywna** (triumf „pierwotnego zła”), **pozytywna** (ostateczne pokonanie „pierwotnego zła”)
- **Teoria:** zestaw powiązanych ze sobą twierdzeń, składający się na wyjaśnienie problemu (dżihadystycznego terroryzmu), który posiada wymienione elementy konstytucyjne – łańcuch przyczynowo-skutkowy, „pierwszą przyczynę”, ontologię oraz wizje przyszłości

Część empiryczna

Odpowiedź na pierwsze pytanie badawcze – klasyfikacja głównych kategorii teorii dżihadystycznego terroryzmu:

- Teorie kulturalistyczne
- Teorie egalitarystyczne
- Teorie ewolucjonistyczne
- Teorie spiskowe

Teorie kulturalistyczne

- Dżihadystyczny terroryzm jako **przejaw konfliktu między dwiema kulturami** o przeciwstawnych wartościach
- „**Pierwsza przyczyna**”: **agresywna natura islamu i degeneracja zachodniej kultury**, związana z odcięciem się od swoich tradycyjnych wartości
- **Ontologia** zorganizowana wokół opozycji:
  - **Islam**: agresja, prymitywizm, witalność, siła, męskość
  - **Zachód**: pacyfizm, wyrafinowanie, starość, słabość, zniewieścienie
- **Wizje przyszłości**:
  - **Pozytywna: kulturowe odrodzenie Zachodu**, powrót do tradycyjnych wartości i odparcie „islamskiego zagrożenia”
  - **Negatywna: triumf muzułmanów i „islamizacja” Zachodu**
- Centralny konflikt we francuskich teoriach: **kultura islamu vs. kultura zachodnia** (Francja)
- Centralny konflikt w polskich teoriach: **wrogowie chrześcijaństwa** („wojujący” islam, ale i autodestrukcyjne, postępowe prądy ideologiczne na Zachodzie) **vs. obrońcy chrześcijaństwa** (wyjątkowa rola Polski, wiernej chrześcijańskim korzeniom Europy)
- Jeden z dwóch biegunów debaty publicznej wokół dżihadystycznego terroryzmu tak we Francji, jak i w Polsce

Teorie egalitarystyczne

- Dżihadystyczny terroryzm jako **owoc nierówności**, doświadczanych przez muzułmanów w krajach europejskich lub w byłych europejskich koloniach
- „**Pierwsza przyczyna**”: istnienie wielowymiarowych, uniwersalnych **nierówności**, opartych na **dominacji słabych przez silnych**
- **Ontologia** zorganizowana wokół opozycji:
  - **Dominowani**: słabość, ubóstwo, doświadczenie dyskryminacji (m.in. muzułmanie)
  - **Dominujący**: siła, bogactwo, przywileje (ludzie Zachodu)
- **Wizje przyszłości**:
  - **Pozytywna**: **zniesienie nierówności** i stosunku dominacji, powstanie prawdziwie równościowej wspólnoty (**doskonałe „vivre-ensemble”**)
  - **Negatywna**: **narastanie nierówności** i dyskryminacji, **Holokaust muzułmanów**
- Centralny konflikt: **zwolennicy zniesienia nierówności** i utworzenia prawdziwie równościowej wspólnoty **vs. przeciwnicy** (skrajnie prawicowe, antymuzułmańskie partie europejskie, dżihadyści przeciwni integracji muzułmanów)
- Jeden z dwóch biegunów debaty publicznej wokół dżihadystycznego terroryzmu we Francji

Teorie ewolucjonistyczne

- Dżihadystyczny terroryzm jako **owoc zacofania** (wizja uniwersalnej, ale odbywającej się w różnym tempie ewolucji społeczeństw od zacofanych do postępowych)
- „Pierwsza przyczyna”: **zacofanie panujące w świecie muzułmańskim**
- **Ontologia** zorganizowana wokół opozycji:
  - **Postęp**: racjonalizacja, uwalnianie się od władzy przesądów (zwłaszcza religijnego fanatyzmu), emancypacja uciskanych grup społecznych (kobiety, mniejszości seksualne)
  - **Zacofanie**: obskurantyzm, religijny fanatyzm, ksenofobia
- **Wizje przyszłości**:
  - **Pozytywna**: Europa i świat podążają ścieżką postępu
  - **Negatywna**: triumfuje obskurantyzm, **wyhamowanie postępu**
- Centralny konflikt: **zwolennicy postępu vs. wrogowie postępu** (dżihadysty, konserwatywny katolicki kler, partie prawicowe, multikulturalistyczna lewica wypierająca się walki o postęp)
- Odmienna wizja Zachodu w teoriach francuskich (Zachód pogrążony w tożsamościowym kryzysie, zapomina o swojej misji krzewienia postępu) i polskich (Zachód kontynuuje krzewienie postępu, stanowi wzór dla krajów takich jak Polska)
- Jeden z dwóch biegunów debaty publicznej wokół dżihadystycznego terroryzmu w Polsce

Teorie spiskowe

- Dżihadystyczny terroryzm jako **rezultat spisku**, jednocześnie odwracającego uwagę opinii publicznej od bardziej zasadniczych zagrożeń, a także siejącego wśród ludu strach i podziały, dzięki którym tym łatwiej go kontrolować
- „**Pierwsza przyczyna**”: **spiskowanie działających zakulisowo, ukrytych elit**, stojących ponad oficjalnymi przedstawicielami władzy
- **Ontologia** zorganizowana wokół opozycji:
  - **Lud**: daje się manipulować przez elity, ale ma swój zdrowy rozsądek, jest z natury dobry
  - **Ukryte elity**: złe, przebiegłe, żądne nieograniczonej władzy
- Wizje przyszłości:
  - **Pozytywna**: „**Przebudzenie**” ludu i wprowadzenie systemu politycznego uwzględniającego jego potrzeby („**prawdziwej demokracji**”)
  - **Negatywna**: Elity zwiększają swoją kontrolę nad ludem aż do stworzenia **globalnego systemu totalitarnego**
- Centralny konflikt: **obrońcy ludu vs. jego wrogowie** (ukryte elity oraz kontrolowani przez nich oficjalni przywódcy polityczni czy nieświadomi prawdziwych celów swoich działań dżihadyści)
- Teorie spiskowe nie odgrywały ważnej roli w debacie medialnej ani we Francji, ani w Polsce, natomiast były rozpowszechnione w myśli potocznej obu społeczeństw

Analiza końcowa

Próba odpowiedzi na drugie pytanie badawcze: z czego wynika tak duża rozbieżność interpretacji problemu dżihadyzmu?

- Dwa etapy analizy:
  - 1) Czym są teorie dżihadyzmu?
  - 2) O co naprawdę toczy się między nimi spór?

1) Czym są teorie dżihadyzmu?

Wspólne wszystkim teoriom, zastanawiające cechy:

- Wybiórczy stosunek do faktów
- Wielofunkcyjność
- Odległe korzenie historyczne

Tabela 2 – *Korzenie wizji świata stojących za współczesnymi teoriami dżihadyzmu oraz okres ich formowania*

Kategoria teorii	Historyczne korzenie wizji świata	Okres formowania
Francuskie kulturalistyczne	Konserwatywny nacjonalizm francuski	XIX w.
Francuskie ewolucjonistyczne	Francuskie Oświecenie	XVIII w.
Francuskie egalitarystyczne	Ideologia „nowej lewicy”	XX w.
Francuskie spiskowe	Konspiracjonizm okresu Rewolucji	XVIII/XIX w.
Francuskie apologetyczne	Islamizm	XIX/XX w.
Polskie kulturalistyczne	Sarmatyzm	XVI-XVIII w.
Polskie ewolucjonistyczne	Oświecenie stanisławowskie	XVIII/XIX w.
Polskie egalitarystyczne	Ideologia „nowej lewicy”	XX w.
Polskie spiskowe	Konspiracjonizm okresu Rewolucji	XVIII/XIX w.

2) O co naprawdę toczy się spór między teoriami dżihadyzmu?

- Teorie i wspierające je wizje świata **nie zawierają w sobie wyłącznie założeń co do tego, „jak jest”** – zawierają **również założenia co do tego, „jak powinno być”**
- Pozytywne wizje przyszłości zawarte w teoriach zakładały co prawda rozwiązanie problemu dżihadyzmu, ale zakładały też o wiele więcej. Przewidywały zza nich **wizje idealnego świata**, z którego nie tylko problem dżihadyzmu, ale i rozmaite inne problemy – uznawane przez wyznawców danej teorii za szczególnie palące – zostałyby wypędzone
- **„Praktyczne” rozwiązania problemu dżihadyzmu proponowane przez zwolenników każdej kategorii teorii zawsze pośrednio przybliżają nas do urzeczywistnienia ich wymarzonego świata**

Odpowiedź na drugie pytanie badawcze:

- Teorie dzihadystycznego terroryzmu pojawiające się w europejskiej debacie publicznej są tak dalece rozbieżne, ponieważ **ich poznawcza funkcja jest wtórna wobec funkcji, jaką pełnią w trwających dekady sporach między wizjami świata**, stanowiącymi ich ideowe podglebie
- Spory te **dotyczą** zaś na głębszym poziomie **nie natury dzihadyzmu, ale przede wszystkim różnych wizji idealnego urzędnika świata**